

КОЛЕКЦІЯ БРІОФІТІВ О.В. ГАЛАНІНА В ГЕРБАРІЇ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА (CWU)

Ю. Гамуля, О. Сіра, Г. Бондаренко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, Харків 61022, Україна

e-mail: y.gamulya@karazin.ua; olya.bevkh@gmail.com; g.m.bond98@gmail.com

Досліджено колекцію бріофітів О.В. Галаніна, яка зберігається в гербарії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (CWU). Колекція налічує понад 500 зразків 1902-2003 рр. збору. Колекція включає історичну частину та колекцію бріофлори Чукотського автономного округу. Історична частина представлена зборами з території колишнього СРСР і включає 83 зразки 59 видів мохів із 39 родів (серед них переважають брієві, трапляються маршанцієві та сфагнові). Серед зразків представлені унікальні збори відомих ботаніків В.П. Савича, А.С. Лазаренка, М.М. Голлербаха, Р.Ю. Рожевиця, В.М. Сукачова, В.Л. Комарова. Більшість зразків визначені А.Л. та І.І. Абрамовими. Найбільш історично цінним є зразок зібраний В.П. Савичем під час Арктичної експедиції 1930 р. на пароплаві льодового типу «Георгій Седов» під керівництвом О.Ю. Шмідта. Колекція Чукотки представлена 422 зразками 88 видів із 24 родин зібраними на озері Ельгигитгин і на території Північної Кореї в 1993-1997 рр. У колекції представлено родини: Amblystegiaceae (59 зразків, 14 видів), Aulacomniaceae (16 зразків, 2 види), Bartramiaceae (7 зразків, 3 види), Brachytheciaceae (45 зразків, 6 видів), Bryaceae (29 зразків, 4 види), Dicranaceae (67 зразків, 14 видів), Grimmiaceae (47 зразків, 5 видів), Hylocomiaceae (13 зразків, 5 видів), Mielichhoferiaceae (5 зразків, 3 види), Mnaceae (12 зразків, 3 види), Plagiotheciaceae (2 зразки), Polytrichaceae (21 зразок, 6 видів), Sphagnaceae (67 зразків, 8 видів), Splachnaceae (3 зразки, 3 види). Інші родини представлені меншим числом видів. У складі колекції всіх родин є численні зразки, визначені лише до родини або до роду. Більшість зразків зібрані А.В. Белковичем і О.В. Галаніним та визначені О.В. Галанінін і А.О. Галаніною.

Ключові слова: бріофіти, О. В. Галанін, Чукотка, гербарій CWU, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Наукова й історична цінність Гербарію Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (CWU) складається з численних регіональних і тематичних колекцій, які відображають флору окремих регіонів Євразії або біотичне різноманіття окремих систематичних груп. Серед матеріалів, що зберігаються в гербарії, особливе місце займають невеликі за кількістю, але унікальні колекції, отримані за обміном або подаровані в гербарій у різні роки [1].

До таких колекцій належить колекція бріофітів доктора біологічних наук, професора, видатного дослідника флори Далекого Сходу Олександра Володимировича Галаніна. Слід окремо зауважити, що Олександр (російською – Александр) Володимирович Галанін більшу частину свого життя жив і працював на території Росії, тому майже усі його наукові праці вийшли з ініціалами «А.В. Галанін, або А. V. Galanin» [2].

Колекція бріофітів О.В. Галаніна була передана в гербарій ботанічного саду ХНУ імені Каразіна донькою Олександра Володимировича Анною Олександрівною після його смерті, згодом передана до біологічного розділу Гербарію університету. Досліджена колекція становить певний історичний і науковий інтерес, оскільки не лише ілюструє фло-

ристичне різноманіття бріофітів північних та східних регіонів території колишнього СРСР, а й має історичну цінність. Наразі колекція впорядкована та як цінна регіональна колекція зберігається окремо в підрозділі історичних колекцій.

Колекція мохів О.В. Галаніна включає близько 550 гербарних зразків. Зразки розміщені в паперових пакетах і мають етикетки. Усі зразки етикетовані, більшість із них визначені різними авторами у різні роки. На етикетках вказано наукову назву виду (чинну на момент збору), місце збору, дату й ім'я колектора та дослідника, який визначив таксон. Після ревізії гербарні матеріали зберігаються в окремих спеціальних гербарних картонних коробках. До проведення ревізії каталог гербарію був відсутній. Під час написання статті використано назви видів і регіонів, зазначені на етикетках, а також транслітерацію імен у написанні авторів, яка відповідає їхнім публікаціям.

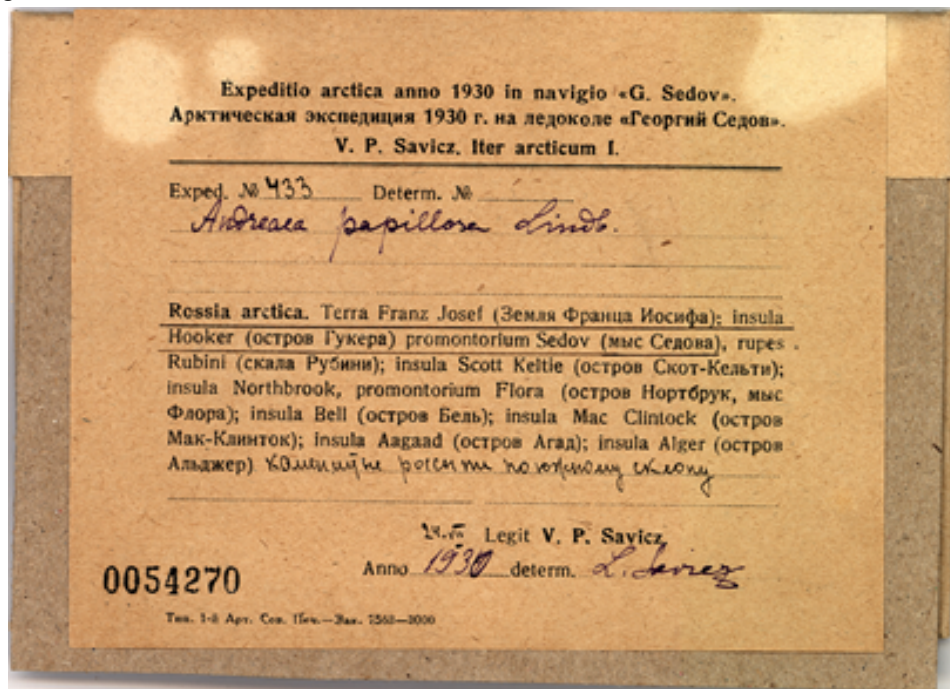
Після ревізії колекцію було розділено на два розділи. Перший – історичні колекції з різних регіонів Євразії, другий – гербарна колекція Чукотського автономного округу (Російська Федерація).

Історична частина колекції включає 83 зразки розрізнених зборів з території колишнього СРСР: Кавказ і Закавказзя (Грузія, Вірменія, Азербайджан), Краснодарський край, Ставропольський край, з Чорноморського узбережжя Кавказу, кілька зборів з Уралу та Східного Сибіру, з Якутії, з Байкалу, з Архангельської та з Амурської областей, навіть один збір з Монголії. Також є зразки з Південного Казахстану та Киргизії, з Карелії, з Кольського півострова та Петроградської губернії. По одному збору представлені Полтавська губернія та Молдова. Загалом ця частина колекції включає 59 видів мохів із 39 родів, серед яких переважають брієві, але є й маршанцієві та сфагнові. Серед них – такі роди: *Aulacomnium* (4 види), *Bartramia* (2), *Ceratodon* (2), *Dicranum* (4), *Ditrichum* (2), *Drepanocadus* (2), *Fissidens* (3), *Heterophyllum* (2), *Hylocomium* (2), *Hypnum* (5), *Thuidium* (2). Роди *Climacium*, *Grimmia*, *Leucodon*, *Marchantia*, *Pleuropus*, *Polytrichum*, *Ptilidium*, *Paludella*, *Rhytidiadelphus*, *Sphagnum* та інші представлені по одному виду. Також серед колекції є невизначені зразки.

Список колекторів включає багато імен, серед яких – всесвітньо відомі ботаніки. Наводимо лише кілька прізвищ колекторів (за етикетками, мовою оригіналу) та роки, якими датовано збори: А.Л. та І.І. Абрамови (1938, 1955, 1961), П.В. Оленін (1902), А. Солодовникова (1928), А.А. Наумов (1902), Н.Л. Загребина (1964), А.І. Зубков (1928), І.Д. Кильдюшевський (1949), В. Комаров (1930), Н.Л., Б.Н. Городков (1927), Н. Прохоров і О. Кузенева (1909), В. Сочава (1956), А. Лукичева (1956, 1957), Л.І. Савич (1927), П.Н. Никольський (1927), С.П. Крашенінников і Заматкін (1925), Г. Самарина (1957), В.В. Мефферг (1929), М.Л. Десятов (1928), М.Н. Смирнов (1928), М. Голлербах (1928), Э. Рохматуліна (1965), А.Э. Юніс (1907), А.С. Лазаренко (1937), Р.Ю. Рожевиц і А.І. Михельсон (1918), І.В. Попов (1934), Б.Н. Городков (1927), В. Поварницін і Л. Родин (1929), Л.Н. Васильєва (1935), І. Ларин і Г. Каневський (1916), В.Н. Васильєв (1938), В. Сукачев і Г. Поплавская (1910).

Серед зразків цієї частини колекції особливо цікавими в історичному плані є збори, зроблені та визначені видатними вченими В.П. Савичем і Л.І. Савич-Любицькою, в тому числі унікальний зразок, зібраний В.П. Савичем під час всесвітньо відомої Арктичної експедиції 1930 р. на пароплаві льодового типу «Георгій Седов» під керівництвом О.Ю. Шмідта та В.Ю. Візе (капітан В.І. Воронін). Під час цієї експедиції було досліджено численні острови архіпелагів Землі Франца-Йосифа, Нової Землі, Північної Землі, деякі з них перелічені на етикетці. Безпосереднє місце збору на етикетці підкреслено колектором. Наводимо місце збору з етикетки цього зразка у написанні авторів: «*Andreaea papillosa* Lindb.

Rossia arctica. Terra Franz Josef (Земля Франца Йосифа); Insula Hooker (остров Гукера), promontorium Sedov (мыс Седова)... Каменистые россыпи по южному склону. 24.08.1930. Leg. В.П.Савич. Det. Л. И. Савич».

Гербарний зразок з Арктичної експедиції 1930 р. на пароплаві «Георгий Седов»

Також серед зборів є ще три цікавих зразки, зібраних В. Сукачовим у 1910 р. та В. Сочавою у 1956. р. в Якутії та М. Голлербахом у 1928 р. в Карелії.

Найбільшим числом зразків представлена гербарна колекція Чукотського автономного округу (на більшості зразків скорочено – ЧАО), яка налічує близько 450 конвертів зі зразками мохів. Ця колекція виділена в окреме зберігання. У результаті інвентаризації було виявлено, що ця колекція містить 422 зразки принаймні 88 видів з 24 родин (див. таблицю). Серед них найбільшим числом зразків і видів представлені родини: *Amblystegiaceae*, *Brachytheciaceae*, *Dicranaceae*, *Sphagnaceae*. Значна кількість конвертів містить по декілька зразків різних видів, які росли разом. Більшість зразків було зібрано А.В. Беліковичем і О.В. Галанінім та визначені О.В. Галанінім і А.О. Галаніною.

Колекція ЧАО представлена переважно зразками, зібраними на озері Ельгигитгин (рос. Эльгыгытгын) у 1987 р. та на території Північної Корякії в 1993-1997 рр. Експедиція на оз. Ельгигитгин включала в себе кілька пунктів збору, серед яких можна виділити піки Військових Геодезистів, Червоні скелі та річку Табірний. Експедиції в Північну Корякію включали такі місця зборів: бухта Вугільна, річки Нигчеквеєм, Хатирка, Знахідка, Ваамочка, Велика, Чіринай, Добра, Розлив, озера Майніц, Цикутовое, Одинокі Соби, Східне, Кочкарне, Добре, Кайпильгин, гори Янкарай, Георгія, Лівобережна, Туманна та ін. Більшу частину мохів зібрано з тундрових фітоценозів, представлених осоковими, осоково-пухівковими болотами, кедрово-сланиковими угрупованнями та іншими.

Склад колекції бріофітів Чукотського автономного округу (РФ)

Родина, кількість зразків	Назва виду (кількість зразків, які визначені до виду)
Amblystegiaceae, 59	<i>Calliergon cordifolium</i> (Hedw.) Kindb. (3); <i>C. giganteum</i> (Schimp.) Kindb. (2); <i>C. sarmentosum</i> (Wahlenb.) Tuom. et T.Kop. (2); <i>Drepanocladus exannulatus</i> (Schimp.) Warnst. (2); <i>D. polycarpus</i> (Bland. ex Voit) Warnst. (1); <i>D. revolvens</i> (Turn.) Warnst. (4); <i>D. uncinatus</i> (Hedw.) Schwaerg. (4); <i>Limprichtia revolvens</i> (Sw.) Loeske (5); <i>Sarmenthypnum sarmentosum</i> (Wahlenb.) Tuom. & T. Kop. (3); <i>Tomenthypnum nitens</i> (Hedw.) Loeske (2); <i>Sanionia uncinata</i> (Hedw.) Loeske (9); <i>Campylium stellatum</i> (Hedw.) C.E.O. Jensen (3); <i>Warnstorfia fluitans</i> (Hedw.) Loeske (1); <i>W. sarmentosa</i> (Wahlenb.) Hedenäs (1)
Aulacomniaceae, 16	<i>Aulacomnium palustre</i> (Hedw.) Schaegr. (3); <i>A. turgidum</i> (Wahlenb.) Schwägr. (3)
Bartramiaceae, 7	<i>Bartramia ithyphylla</i> Brid. (1); <i>Philonotis fontana</i> (Hedw.) Brid. (5); <i>Ph. tomentella</i> Molendo (1)
Brachytheciaceae, 45	<i>Brachythecium reflexum</i> (Starke) Schimp. (3); <i>B. erythrorrhizon</i> Schimp. (2); <i>B. turgidum</i> (Hartm.) Kindb. (1); <i>B. mildeanum</i> (Schimp.) Schimp. (1); <i>B. velutinum</i> (Hedw.) Schimp. (2); <i>Eurhynchium pulchellum</i> (Hedw.) Jenn. (1)
Bryaceae, 29	<i>Bryum cyclophyllum</i> (Schwaegr.) Bruch. et al. (1); <i>B. weigellii</i> Spreng. (2); <i>B. pseudotriquetrum</i> (Hedw.) G.Gaertn., B.Mey. & Scherb. (7); <i>Pohlia cruda</i> (Hedw.) Lindb. (1)
Climacaceae, 3	<i>Climacium dendroides</i> (Hedw.) Web. et Mohr. (3)
Dicranaceae, 67	<i>Dicranum acutifolium</i> (Lindb. et Arn.) (9); <i>D. angustum</i> Lindb. (1); <i>D. bergerii</i> Bland. in Starke (3); <i>D. bonjeanii</i> De Not. (2); <i>D. elongatum</i> Schleich. ex Schwägr. (11); <i>D. flexicaule</i> Brid. (5); <i>D. groenlandicum</i> Brid. (7); <i>D. laevidens</i> Williams (2); <i>D. majus</i> Turn. (3); <i>D. scoparium</i> Hedw. (3); <i>D. spadiceum</i> Zett. (8); <i>Dicranoweisia crispula</i> (Hedw.) Lindb. (1); <i>Distichium capillaceum</i> (Hedw.) Bruch & Schimp. (7); <i>Oncophorus wahlenbergii</i> Brid. (8)
Ditrichaceae, 10	<i>Ditrichum flexicaule</i> (Schwägr.) Hampe (9); <i>Ceratodon purpurascens</i> (Hedw.) Jenn. (1)
Fissidentaceae, 1	<i>Fissidens osmundoides</i> Hedw. (1)
Grimmiaceae, 47	<i>Racomitrium ericoides</i> (Web. ex Brid.) Brid. (1); <i>R. lanuginosum</i> (Hedwig) Bridel (21); <i>R. canescens</i> (Hedw.) Brid. (11); <i>Schistidium andreaeopsis</i> (Müll. Hal.) Laz. (1); <i>Sch. papillosum</i> Culm. (1)
Hepaticaceae, 5	Усього зразків (5), не визначені
Hylocomiaceae, 13	<i>Rhytiadelphus triquetrus</i> (Hedw.) Warnst. (1); <i>Hylocomium splendens</i> (Hedw.) Schimp. (2); <i>H. pyrenaicum</i> (Spruce) Lindb. (2); <i>Pleurozium schreberi</i> (Brid.) Mitt. (6); <i>Rhytidium rugosum</i> (Hedw.) Kindb. (1)
Hypnaceae, 1	<i>Hypnum cupressiforme</i> Hedw. (1)
Meesiaceae, 3	<i>Meesia uliginosa</i> Hedw. (1); <i>Paludella squarrosa</i> (Hedw.) Brid. (2)
Mielichhoferiaceae, 5	<i>Pohlia wallenbergii</i> (Web. et Mohr.) Andrews in Grout. (1); <i>P. nutans</i> (Hedw.) Lindb. (1); <i>P. drummondii</i> (Müll. Hal.) A.L. Andrews (1)
Mniaceae, 12	<i>Cinclidium subrotundum</i> Lindb. (3); <i>C. arcticum</i> (Bruch & Schimp.) Schimp. (1); <i>Rhizomnium pseudopunctatum</i> (Bruch et Schimp.) T. Kop. (3)
Rhytidiaceae, 3	<i>Rhytidium rugosum</i> (Hedw.) Kindb. (1)
Plagiotheciaceae, 2	<i>Plagiothecium berggrenianum</i> Frisvoll (2)
Polytrichaceae, 21	<i>Polytrichum juniperinum</i> Hedw. (4); <i>P. hyperboreum</i> R. Br. (1); <i>P. piliferum</i> Hedw. (1); <i>P. commune</i> Hedw. (2); <i>P. strictum</i> St. (2); <i>Polytrichastrum alpinum</i> (Hedw.) G.L. Sm. (2)
Pottiaceae, 1	<i>Tortula fragilis</i> (Hook. & Wilson) C. Hartm. (1)
Scorpidiaceae, 1	<i>Scorpidium scorpidioides</i> Limpr. ex Podp. (1)
Sphagnaceae, 67	<i>Sphagnum aongstroemii</i> H. Lindb. ex Warnst. (4); <i>S. balticum</i> Russ. (3); <i>S. compactum</i> DC. In Lam. et DC. (3); <i>S. girgensohnii</i> Russ. (4); <i>S. imbricatum</i> Hornsch. ex Russ. (3); <i>S. lindbergii</i> Schimp. ex Lindb. (1); <i>S. squarrosum</i> Crome (1); <i>S. warnstorfii</i> Röhl (1)
Splachnaceae, 3	<i>Splachnum ovatum</i> Dicks. ex Hedw. (1); <i>Sp. sphaericum</i> Hedw. (1); <i>Tetraplodon mnioides</i> (Hedw.) Bruch & Schimp. (1)
Thuidiaceae, 1	<i>Abietinella abietina</i> (Hedw.) M. Fleisch. (1)

Таким чином, у результаті дослідження колекції бріофітів О.В. Галаніна, що зберігається в гербарії CWU, встановлено, що вона має не лише наукову, а й історичну цінність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Догадіна Т.В., Гамуля Ю.Г.* Гербарій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна // Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum / редактор-укладач к.б.н. Н.М.Шиян). К., 2011. С. 299–315.
2. *Галанін А. В.* Научные труды. Электронный ресурс. Режим доступа: http://geobotany.narod.ru/authors_galanin.htm

BRYOPHYTES COLLECTION OF A.V. GALANIN IN THE HERBARIUM OF THE V.N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY (CWU)

Yu. Gamulya, O. Sira, H. Bondarenko

*V.N. Karazin Kharkiv National University
4, Maydan Svobody, Kharkiv 61022, Ukraine*

e-mail: y.gamulya@karazin.ua; olya.bevkh@gmail.com; g.m.bond98@gmail.com

The collection of bryophytes of A.V. Galanin, which is stored in the herbarium by V.N. Karazin Kharkiv National University (CWU), has been studied. This collection comprises more than 500 samples of 1902-2003 years of collection. The collection includes the historical part and the collection of bryoflora of the Chukotka Autonomous Region (Russia). The historical part is represented by a collection from the territory of the former USSR and includes 83 samples of 59 species of mosses from 39 genera. The collection is dominated by Briales mosses, but there are also Marshantiales and Sphagnales. The collection contains unique samples collected by well-known botanists V. Savich, A. Lazarenko, M. Holberbach, R. Rozewitz, V. Sukachev, V. Komarov. The most of the samples are determined by A. Abramova and I. Abramov. Specimens collected by V. Savich during the Arctic expedition in 1930 on a icebreaker steamer "George Sedov" under the command of captain Schmidt is the most valuable in the historical sense. The collection of Chukotka is represented by 422 samples of 88 species from 24 families: Amblystegiaceae (59 specimens, 14 species), Aulacomniaceae (16 specimens, 2 species), Bartramiaceae (7 specimens, 3 species), Brachytheciaceae (45 specimens, 6 species), Bryaceae (29 specimens, 4 species), Dicranaceae (67 specimens, 14 species), Grimmiaceae (47 specimens, 5 species), Hylocomiaceae (13 specimens, 5 species), Mielichhoferiaceae (5 specimens, 3 species), Mniaceae (12 specimens, 3 species), Plagiotheciaceae (2 specimens), Polytrichaceae (21 samples, 6 species), Sphagnaceae (67 specimens, 8 species), Splachnaceae (3 specimens, species). Other families are represented by fewer species. As a part of a collection of all families, there are numerous samples defined only for the family or for the genus. These samples were collected on Lake Elgigitgin and on the territory of Northern Koryakia in 1993-1997. Samples are mostly collected by A. Belikovich and A. Galanin, and defined by A. Galanin and A. Galanina.

Keywords: bryophytes, A. Galanin, Chukotka, herbarium CWU, V.N. Karazin Kharkiv National University